

ANT AKMENOS KRANTŲ

Tarpukariu Rotušės aikštės prieigos tapo miesto verslo centru

(Pabaiga. Pradžia Nr. 9)

Veikė laikrodžių parduotuvė

Komercinėse patalpose tebeveikė savininko geležies ir jos dirbinių krautuvė, o apie 1936 m. atidaryta galanterijos ir smulkių prekių parduotuvė.

Kampe su Paupio gatve stovėjusiame dviejų galų mediniame name po vienu stogu glaudėsi du šeiminkai. Dešiniajame gale veikė lietuvių verslininko Leono Norvaišo radijo prekių parduotuvė.

Kairioji pusė priklausė žydų verslininkui J. Jozefui, kuris turėjo fajanso ir laikrodžių parduotuvę bei laikrodžių taisyklą. Virš pagrindinio įėjimo kabėjo didelė iškaba, kurios šonuose buvo nupiešti žadintuvai ir sieninis laikrodis, o ties viduriu – užrašas „J. Jozefo Fajansų Laikrodžių Parduotuvė“.

Gimė ir augo Anglijoje išgarsėjęs žydas

Aikštės šiaurinėje kraštinėje tebestovėjo per karą nenukentėję aštuoni namai, iš kurių septyni buvo mūriniai.

Turgavietės ir Vilniaus gatvės kampe buvusiam austerijos pastate šeiminkavo Geršono Levy šeima, šalia nuomojamų komercinių patalpų įsteigusi smulkios gamybos įmonę „Flora“, fasavusią vanilinį cukrų ir gaminusią lūpdažius. Šeimai apie 1929 m. emigravus į Pietų Afriką, pastato šeiminku tapo linų ir sėmenų pirklys Leiba Mendelovičius.

Šiame name gimė ir augo Arnoldas Levy, parašęs ir Anglijoje 1949 m. išleidęs Berų (Bermanų) šeimos istoriją, kuri vėliau tapo enciklopedinių leidinių, istorijos populiarinimo straipsnių ir internetinių svetainių apie Kretingos žydų bendruomenę pagrindiniu šaltiniu.

Didesnę namo patalpų dalį savininkai nuomojo. Pirmame aukšte veikė Stasio Ščefanavičiaus vaistinė „Naujoji aptieka“

Aikštės šiaurinė kraštinė iš vakarų pusės. Pirmame plane – G. Levy, vėliau – L. Mendelovičiaus, namas. Už jo – L. Giršovičienės namas ir dvaro parduotuvė „Šatrija“. Fot. Simonas Jurgis Simutis. Apie 1933–1938 m. Kretingos muziejus.

(iki 1936 m.), advokato Stasio Vaitkaus kontora, radijo aparatų ir dalių prekybos centras „Radio-elektrotechnika“, Alfonso Survilos fotoateljė „Meno fotografija“, parduotuvė, kepykla-arbatinė „Saulė“.

Antrajame aukšte nuo 1930 m. iki 1938 m. buvo įsikūrę miesto savivaldybė su burmistru. Viename kambarėlyje nuo 1935 m. iki 1936 m. pradžios veikė Kretingos muziejus, o 1937–1938 m. – savanorių ugniagesių komandos būstinė.

Dvarui priklausanti į rytus nuo austerijos stovėjusi dviaukštė mūrinė namų grafai Tiškevičiai apie 1924 m. pardavė, pasilikdami sau kelias pirmo aukšto patalpas, kuriose Kazimieras Tiškevičius atidarė

firminę parduotuvę „Šatrija“.

Joje pardavėja Elena Šaulevičiūtė prekiaavo dvaro pieno produktais bei medaus, sirupo ir saldinių dirbtuvių „Šatrija“ produkcija, taip pat kanceliarijos ir įvairiomis smulkiomis prekėmis.

Manoma, kad likusios pastato dalies savininkais buvo Nachmanas Špicas ir Lina Giršovičienė. Pastate veikė B. Gadeikio, vėliau – Kaminsko, kirpykla, Nachmano Špico popieriaus, knygų ir kanceliarijos prekių parduotuvė, J. Juozapavičiaus civilių ir kariškų rūbų siuvykla, brolių Šadauskų alaus baras.

Būstą nuomojosi apskrities gydytojas

Toliau stovėjo krautuvininko

Iciko Kolumbaus namas. Jame savininkas prekiaavo kolonialinėmis prekėmis ir tabaku, o išnuomotose pirmo aukšto patalpose veikė mėsos parduotuvė, skardininko D. Šero būstinė, V. Sugamo puodų parduotuvė bei V. Sugamo kaliošų ir avalynės taisykla „Batsiuvy“. Po savininko mirties pastatą paveldėjo žmona Estera Kolumbusienė.

Šalia stovėjusių raudonų plytų mūro vaistinę 1916 m. įsigijo iš Sankt Peterburgo atsikėlęs bajoras, provizorius Vladas Grudzinškas. Antrajame aukšte gyveno vaistininko šeima, o pusrūsius XX a. 4 dešimtmetyje savininkas nuomojo Elenos Galdikaitės valgyklai.

Už vaistinės stovėjęs penktasis mūrinis namas priklausė žydų

verslininkams Danieliui Itingui ir Salomonui Tubianskiui. Jame veikė parduotuvė ir S. Tubianskio viešbutis, o 1937–1939 m. – Jurgio Peldžio restoranas ir viešbutis „Saulė“.

Prie šio pastato prigludęs prieš karą perstatytas namas priklausė Benjaminui Šapirui, kuris jame turėjo kolonialinių prekių parduotuvę. Tarpukariu ties fasado viduriu buvo įrengtas balkonai su metaliniais azūriniais turėklais.

Šiame name apie 1930–1936 m. patalpas butui ir būstinei nuomojosi apskrities gydytojas Jonas Nainys. Pastate augo jo sūnus – būsimas gydytojas, teismo medicinos specialistas, antropologas, medicinos mokslų daktaras Jonas Vytautas Nainys (1923–1989).

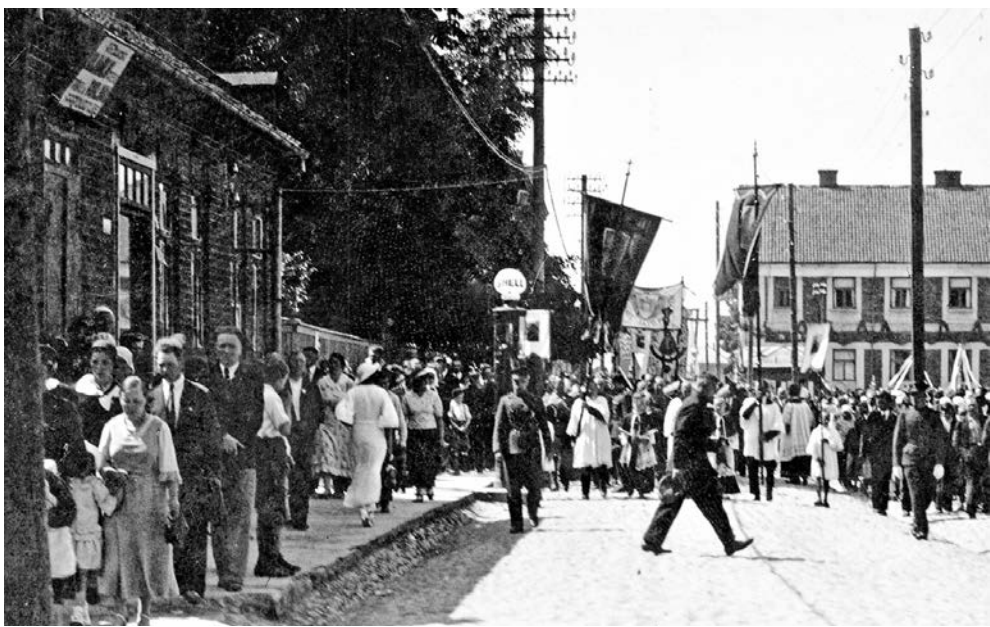
Šalia B. Šapiro namo glaudėsi vienaukštis Salomono Izraelovičiaus mūrinukas. Jame veikė savininko vaistų, optikos, fotografijos ir galanterijos prekių parduotuvė ir Žydų liaudies banko skyrius.

Už plataus pravažiavimo į kiemą, aikštės kraštinės rytiniame gale stovėjusiame vieninteliame vienaukščiame mediniame name tarpukariu veikė kolonialinių prekių ir pieno produktų parduotuvė „Progres“, Mačiulskio restoranas ir dar viena krautuvė.

Buvo įsikūręs verslininkų klubas

Aikštės šiaurės rytiniame kampe, Vytauto ir buv. Aušros gatvės sankirtoje stovėjęs tinkuoto mūro namas su ertikiu ir mezoninu tarpukariu mažai keitė savo išvaizdą. Buvo nugriauta priešais kampinį įėjimą stovėjusi dviejų kolonų prilaikoma stoginė, o virš įėjimo esančio frontonėlio švieslangis užmūrytas ir užtinkuotas.

Tarpukariu pastatas priklausė žydų verslininkui Jokubui Rabinavičiui (Jakovui Rabinovičiui). Čia jis turėjo įsirengęs optikos (Nukelta į 6 p.)

Aikštės pietinio krašto vaizdas nuo Kęstučio gatvės. Pirmojo plane kairėje – A. Zalkovo namas, viduryje (už kariškio) – degalinės kolonėlė su firmos „Shell“ reklama, antrojo plano dešinėje – Ūkio banko skyriaus ir apskrities viršininko būstinės pastatas. 1936 m. Kretingos muziejus.

Viešosios aikštės pietvakarinis kampas. Kretingiškiečiai pasitinka iš vokiečių aneksuotos Klaipėdos evakuotus gyventojus, tarnautojus ir karius. Dešinėje – Ūkio banko ir apskrities viršininko administracijos pastatas, ties viduriu – Birutės ir Mėguvos gatvių kampe stovėjęs namas, kairėje – Rūpužinė vadintas namas, į kairę nuo kurio – notaro J. Kentros namas. Priešais juos aikštėje stovi prekybos kioskas. 1939 m. kovo 23 d. Kretingos muziejus.

ANT AKMENOS KRANTŲ

Tarpukariu Rotušės aikštės prieigos tapo miesto verslo centru

(Atkelta iš 5 p.)

prekių parduotuvę, o didesniąją patalpų dalį nuomojo.

Pirmajame aukšte apie 1930–1932 m. veikė Stasio Bavarskio „Vairo“ bendrovės knygyno skyrius, o nuo 1932–1933 m. – Kretingos verslininkų klubas ir valgykla, kuriuos reklamavo portalo frontonelyje išryškintas užrašas „KLŪBAS“. Palėpėje išsinuomose patalpose buvo įsikūręs viešbutis.

Rečiausiai užstatyta buvo aikštės pietinė kraštinė. Jos ir Žemaičių gatvės kampe stovėjusiam vieno aukšto raudonų plytų mūro name su fachverkiniu priestatu kiemo pusėje veikė Abramo Rafaelio Zalkovo kolonialinių prekių parduotuvė.

Verslininkui mirus, apie 1937 m. verslą paveldėjo žmona Basia Zalkovienė, kuri greta kolonialinių prekių ėmėsi pardavinėti avalynę. Nuo 1936 m. tame pačiame name veikė ir Leizerio Kano kolonialinių prekių parduotuvė, perkelta iš aikštės rytinės kraštinės.

Šalia Zalkovų namo nuo 1889 m. gaisro plytėjo neužstatytas, aukšta medine tvora aptvertas sklypas. Už jo esančiame trečiajame sklype stovėjo kitas raudonų plytų mūro namas dvišlaičiu čerpių stogu, priklausęs Plungės linų pirkliui Geršoniui Olšvangui.

Šį namą 1920 m. pradžioje išsinuomavo apskrities savivaldybė, įrengusi jame Kretingos progimnaziją, 1925 m. pertvarkytą į savivaldybės išlaikomą keturių klasių vidurinę mokyklą. Kilus ginčui dėl pastato nuomos, savivaldybė mokyklą apie 1928 m. perkėlė į Kęstučio gatvę.

Mokyklos finansavimą 1931 m. perėmus valstybei, ji buvo gražinta į G. Olšvango namą ir veikė iki 1935 m. rugpjūčio 1 d., tai yra iki uždarymo. Apie 1937 m. namą įsigijo gydytojas Dovydas Karlinskis.

Rupūžinė prekiavo duonos gaminiams

Už gimnazijos pastato buvusį mūrinį originalios architektūros dviejų aukštų namą apie 1920 m. įsigijo apskrities notaras Jonas Kentra, įsirengęs butą ir notaro kabinetą. Kitas patalpas jis nuomojo.

Iki 1930 m. jose veikė apskrities ir miesto valdybų būstinės, apskrities viršininko butas, policijos nuovada, apie 1930–1936 m. – Stasio Vaitkevičiaus fotografijos ateljė „Grožybė“, iki 1940 m. – apskrities notaro įstaiga ir Lietuvos banko skyrius, 1937–1940 m. – dantų gydytojos Marijos Paplauskaitės kabinetas.

Prie namo pietrytinio galo XX a. 4 dešimtmetyje pristatytame priestate įsikūrė J. Kentros žento Vlado Petronaičio advokato

Kretingiškieji moksleiviai prie maršrutinio autobuso Klaipėda–Kretinga–Palanga šalia V. Grudzinsko vaistinės. XX a. 4 deš. I p. Kretingos muziejus.

įstaiga.

Fasado dešinės pusės pirmame aukšte buvęs kiauraraščiais stilizuoto augalinio motyvo medžio raizininiais puoštas atviras prieangis, naudotas įvairioms iškilinėms.

Jame rinkdavosi apskrities ir miesto savivaldybių vadovai, visuomenės atstovai ir garbės svečiai per tautines ir valstybines šventes, kurių metu iš prieangio sakydavo iškilmingas kalbas, stebėdavo aikštėje vykusias šventines eisenas. Pastatą apie 1935 m. rekonstravus, prieangis buvo užmūrytas.

Aikštės ir Daukanto (dab. Mėguvos) gatvės kampe stovėjo tinkuoto mūro namas, kretingiškių vadintas Rupūžine. Jo savininkas žydas čia turėjo riestainių, pyragų ir duonos kepyklą bei parduotuvę.

Šiame pastate išsinuomose patalpose apie 1931–1936 m. veikė poeto Juozo Butkaus (Butkų Juzės) knygynas „Knygnešys“ ir 1933 m. įsteigta „Inkaro“ spaustuvė.

Spaustuvėje buvo leidžiamas savaitraštis „Savaitė“, spausdinami blankai, etiketės, skelbimai, apskrities viršininko įsakymai, leidžiamos knygos. Apie 1936 m. spaustuvę įsigijo ir į Vytauto gatvę perkėlė spaustuvininkas Stasys Jonušas, o knygyno savininku tapo pranciškonų gimnazijos mokytojas Vladas Giedraitis.

Priešais šį namą turgavietės pietvakariniame kampe stovėjo medinis, stačiakampio plano kioskas. Iš pradžių jis buvo nedidelis, su dvišlaičiu stogu, o vėliau – didesnio tūrio, su apskardintu laužytos formos šlaitiniu stogu ir su įėjimu

nuo aikštės vidinės pusės.

Priešais turgavietės pietvakarinį kampą Daukanto (dab. Mėguvos) ir Birutės gatvių sankirtoje stovėjo ilgas, vienaukštis, tinkuoto mūro sienomis namas su medinės konstrukcijos stogu ir mezoninu, atsuktas ilguoju fasadu į Birutės gatvę.

Šioje aikštės vietoje 1939 m. kovo 23 d. kretingiškieji pasitiko iš nacistinės Vokietijos aneksuoto Klaipėdos krašto evakuotus Lietuvos kariuomenės Klaipėdos įgulos karius, šaulius, valstybinių įstaigų tarnautojus ir civilius gyventojus.

Nuo aikštės išvažiuodavo autobusai

Nuo 1931 m. į Viešąją aikštę kasdien užsukdavo maršrutiniai autobusai, vykdavę maršrutu Klaipėda–Kretinga, Kretinga–Palanga, Klaipėda–Kretinga–Palanga, Klaipėda–Darbėnai.

Iš Klaipėdos į Kretingą kasdien važiuodavo 1–2 autobusai, kurie per 1933 m. padarė 2 280

reisų ir pervežė 26 600 keleivių.

Trys autobusai važiuodavo iš Kretingos į Palangą. 1933 metais jie padarė 860 reisų ir pervežė 7 000 keleivių. Turgavietėje stovėdavo autobusai, kursavę maršrutu Kaunas–Palanga. Autobu-

Viešosios aikštės pietrytinė dalis. Kairėje – gaisrinė su stebėjimo mūriniu bokštu, už jos – A. Zalkovo namas, ties viduriu – gydytojo D. Karlinskio namas (buvusi progimnazija), į dešinę nuo jo – notaro J. Kentros namas. Vaizdas iš vartotojų bendrovės pastato balkono. Fot. Kostas Jagutis. 1939 m. Kretingos muziejus.

Aikštės vaizdas nuo pranciškonų bažnyčios bokšto. Apie 1930 m. Kretingos muziejus.

sai paprastai stovėdavo aikštės šiauriniame pakraštyje šalia V. Grudzinsko vaistinės.

Populiarėjant mieste lengvųjų automobilių (taksi) ir autobusų nuomos paslaugoms, aikštės pietvakarinėje dalyje priešais Jono Kentros namą buvo paskirta vieta jų stovėjimo aikštelei.

Daugėjant mieste automobilių, kretingiškieji verslininkai ėmėsi steigti pirmąsias degalines. Vieną jų šalia savo namo aikštės pietiniame pakraštyje apie 1930 m. įsirengė krautuvininkas Abramus Zalkovas.

Oficialiai degalinė buvo vadinama benzino tanku. Degalų talpa buvusi įkasta į žemę po grindiniu, o tarp šaligatvio ir važiuojamosios dalies kyšojo kolonėlė su amerikiečių bendrovės „Shell“ reklama. Verslą paveldėjusi žmona Basia Zalkovienė nuo 1937 m. vietoje benzino prekiavo motorinu.

Kitos degalinės kolonėlė nuo XX a. 4 dešimtmečio pradžios stūksojo priešingame, šiauriniame aikštės pakraštyje, priešais senąjį Salomono Izraelovičiaus namą. Prie namo kabėjusi iškaba su logotipu ir užrašu liudijo, kad degalinėje prekiauta amerikiečių kompanijos „Mobiloil“ degalais.

Julius KANARSKAS
Istorikas, Kretingos muziejus